

Veselin Vukotić
www.vukotic.net

SIDNEJ

Teza da rast GDP (rast biznisa) nije važan, već da su to visoka državna potrošnja i preraspodjela u okviru svemoćne makro-države je vrlo opasna za dugoročni opstanak i razvoj Crne Gore... Zašto pobornici velike preraspodjele više vole da država zasniva svoju moć upravo na moći novca (kojeg, inače, stvara biznis), nego na moći zakona, što je ključno oruđe države? Stoga, kada će konačno povezati socijalnu pravdu sa jednakošću pred zakonom i sa izgradnjom jakih institucija, a manje je zasnivati na demagogiji i „filozofiji palanke“?

Koji su izazovi i dalji razvojni tokovi klasičnog liberalizma u 21. vijeku, bila je tema rasprava na generalnoj konferenciji Mont Pelerin Society. Radi se o društvu koje je osnovano 1947. godine. Osnovao ga je Fridrih Hajek, prominentni predstavnik Austrijske ekonomske škole, na brdu Mont Pelerin u Švajcarskoj (odatle i ime). Misija društva je razvoj i širenje ideja klasičnog liberalizma: **individualna sloboda, ekonomske slobode, slobodno tržišno formiranje cijena, zaštita svojinskih prava i ugovora, minimalna uloge države i vlasti u ekonomiji i od vlasti i partija nezavisno i efikasno sudstvo (“rule of law”)**. Među dosadašnjim predsjednicima ovog društva su i četiri Nobelovca (Hajek, Fridman, Bjukenon i Gari Beker). Među osnivačima su bili i Viljem Ropke, savjetnik Erharta, “oca njemačkog čuda”, Frank Knight, osnivač Čikaške škole; Bruno Leoni, poznati italijanski filozof. Više od 10 članova društva su dobitnici Nobelove nagrade. Danas su u društvu profesori sa najpoznatijih svjetskih univerziteta, posebno sa Džordž Mejson Univerziteta, Čikaške business škole, Oksforda, LSE, Univerziteta u Los Angelesu, Tokiju, Seulu, Santjago de Čileu, Rio de Žaneiru, Nju Delhiju, Šangaju, kao i predstavnici najpoznatijih fondacija (Heritage, Atlas, Liberty Fund...) i instituta (npr. Cato iz Vašingtona, Australijski nezavisni institut, Ratio institute iz Štokholma...). Prvi izabrani član ovog društva “iza gvozdene zavjese” bio je Vaclav Klaus (1990), sadašnji Predsjednik Češke Republike, a nešto iza toga i član iz Crne Gore i nekih drugih bivših socijalističkih zemalja. Na skupu u Sidneju izabran je i četvrti član ovog društva iz Crne Gore. Društvo ima oko 700 članova iz većine zemalja svijeta.

Skupovi društva su, prije svega, akademskog karaktera i rasprava se vodi o unaprijed publikovanim člancima i istraživanjima najpoznatijih profesora i instituta, od kojih mnogi nijesu članovi, već su pozvani od strane društva. Svaki prezentator ima i svog oponenta, uglavnom suprotnog mišljenja. Otuda “žive diskusije”. Konferenciji, generalnoj i regionalnim, prisustvuje i veliki broj gostiju. Teme petodnevnog skupa u Sidneju su bili različiti aspekti liberalizma, ekonomskog razvoja i razvoja demokratije.

Posebno je bila interesantna rasprava o efektima sadašnje krize na oživljavanje Kejnsove teorije, na oživljavanje vjere u državu i redistribuciju. Na neki način je došlo do podsjećanja na veliku intelektualnu debatu u prošlom vijeku između Kejnsa i Hajeka (državni intervencionizam i

liberalizam), koja je završena 70-ih godina kolapsom kejnzijanstva (naftna kriza) i nadiranjem liberalizma (Tačer i Regan). Kriza iz 2007. godine ponovo je oživjela ove rasprave. Istina, snažni eho vjere u propast liberalizma (tržišta) pojavom krize 2007/08, nešto je splasnulo... Teško da bi danas Kejns mogao biti kejnzijanac! Dok neo-kejnzijanci traže što više redistribucije, Kejns je preporučivao da državna potrošnja ne može biti preko 20-25% GDP. Današnji neo-kejnzijanci govore o nacionalizaciji (podržavljenju) privatne svojine, i na neki način, o ukidanju kapitalizma, kao sistema. Kejns je suprotno tome bio veliki pobornik privatne svojine i kapitalizma.

Teza da je povećanje državne potrošnje, koja se inače finansira **povećanjem poreza, zaduživanjem države ili štampanjem novca**, osnov oporavka i daljeg razvoja ekonomije je bila pod posebnom lupom kritika. Tri su ključna prigovora ovom argumentu: (a) Svaki dolar ili EURO povećanja državne potrošnje, znači dolar manje za privatnu potrošnju (pojedinaac i domaćinstvo) i svako radno mjesto kreirano kroz stimulisanje državne potrošnje je dobijeno kroz pad zaposlenosti u privatnom sektoru zbog pada privatnih investicija; (b) Savjet neo-kejnzijanaca: "Ne štedjeti - trošiti!" znači da će stimulisanje potrošnje ugroziti štednju odnosno investicije. Ovakva politika dovodi do politizacije rasta (velikog uticaja političkih partija), a to znači do dominacije kratkog roka (potrošnja) u odnosu na dugi rok (investicije); (c) Povećanje državne potrošnje prije ili kasnije dovodi do povećanja poreza. To je razumljivo, jer država ne stvara novac. Ako je tako, otkud novac za povećanje državnih izdataka? Koliko neo-kejnzijanci okrivljuju tržište (mikroekonomiju – ponašanje kompanija i domaćinstava), toliko i liberali okrivljuju državu, prije svega u SAD, jer je upravo ona, pogrešnim mjerama, kreirala ambijent za krizu. Vodeći politiku stimulisanja (bailout-a) nastavlja se ponašanje: privatizacija prihoda i socijalizacija gubitaka. Uproščeno, pitanje je kakve veze ima građanin sa nastankom gubitka bilo koje kompanije ili banke, da bi država iz novca koji on plaća u vidu poreza, pokrivala njihove gubitke? Da li su tačni podaci o padu popularnosti "socijalističkih" mjera ekonomske politike Predsjednika Obame, kako pokazuju sadašnja mjerenja stavova javnog mnjenja, pokazaće predstojeći izbori u SAD.

U svakom slučaju ogromna državna potrošnja na Zapadu (država blagostanja) sve više se sudara sa nivoom produktivnosti i efikasnosti, sa usporenim ekonomskim rastom i kompetitivnošću. Država kao da se plaši brzog rasta privatnog sektora (biznisa), jer joj to ugrožava moć. Ali sa druge strane zaustavljanjem rasta preko visokih poreza, država siječe granu na kojoj sjedi. To je paradoks u kome se nalaze države danas u uslovima krize i koji će karakterisati nekoliko sljedećih decenija.

Da ova kriza ipak **nije globalna**, već je više vezana za Zapad, pokazuju npr. visoke stope rasta u Kini i većini azijskih zemalja, u kojima je državna potrošnja na nivou ili ispod 30% GDP (u Crnoj Gori oko 50%). To pokazuje i zemlja koja je bila domaćin skupa – Australija, koja, kao veoma liberalna ekonomija već 20 godina bilježi rast veći od 5% i čija je valuta u posljednjih 7-8 godina, kada je austalijski dolar bio na nivou od oko 50% vrijednosti američkog dolara, već dostigla i prestigla nivo vrijednosti američkog dolara. Zaista, radi se o jednoj fascinantnoj zemlji, nacija-kontinentu sa brojem stanovnika manjim od bivše Jugoslavije (22,5 miliona) uz napomenu da 80% stanovništva živi u pojasu 60km od obale – unutrašnjost je nenaseljena. Istina, austalijski ekonomisti upozoravaju da bi nedavni pronalazak zlata, dijamanata i drugih minerala mogli da uslove "Holandsku bolest" iz 19. vijeka – ljenčarenje na račun bogatstva prirode ili monopola.

Bile su vrlo interesantne i rasprave o odnosu i budućnosti ekonomij Kine i Indije. Raspravljano je pitanje o ulozi demokratije za ekonomski rast. Zašto autoritarna Kina ima toliko veći rast i brži

razvoj nego što ga ima demokratska Indija? Zašto Kineski “primitivni” kapitalizam daje tako visoke stope rasta, dok demokratski indijski kapitalizam nije ekonomski efikasan i Indija sve više zaostaje za Kinom? Da li je bolje zaostajati zbog jednakosti u siromaštvu ili se razvijati zbog nejednakosti u bogatstvu?

U svakom slučaju za nas je važno da shvatimo da će dešavanja unutar ove dvije zemlje i između njih oblikovati mnoge tokove u ekonomiji novog milenijuma. Jedan od njih je da je **podsticanje tržišta jedan od ključnih zadataka države**. Tradicionalni mehanizmi preraspodjele zapadne države blagostanja u mnogo čemu su već prevaziđeni. Zato postaje važno pitanje: kako da crnogorska ekonomija, koliko god da je mala, bude otvorena i spremna da se uključuje i u pacifičke milenijumske trendove razvoja?